مـــامـــوئـــي فـــقـــيـــر

ليڪ

چام ارمان پليجو تاجائي

ڪمپوزنگ

سليم احمد سمون

ماموئي فقير جن کي ساموئي فقير پڻ چيو ويندو آهي انهن جا ڪجھ هٿ آيل بيت سنڌي ادب ۾ پنهنجي پراسرار پيشنگوئين ۽ تاريخي حوالن سبب تمام گهڻي اهميت رکن ٿا. هي ست درويش هئا جن سمن جي حڪومت جي آخري دور ۾ سنڌ جي حالتن بابت ڪجھ اهڙا بيت چيا جيڪي اڄ به حيرت انگيز ۽ سچا لڳن ٿا.

مشهور پراسرار بيت

ماموئي فقيرن جا بيت اڪثر سنڌ جي شهرن خاص ڪري ٺٽي جي بربادي ۽ مستقبل جي تبديلين بابت پيشنگوئيون آهن.

ماموئي فقيرن ۽ ڄام فيروز جو پاڻ ۾ گھرو تاريخي تعلق هيو. جيڪو سنڌ جي سمن جي دور جي پڇاڙي ۽ ارغونن جي قبضي واري زماني سان لاڳاپيل آهي. ان بابت اهم پهلو هيٺ ڏجن ٿا

ست ماموئي فقير سنڌ جي تاريخ ۾ ست ماموئي فقير مشهور آهن. انهن جي پيڙ ماموئي ساموئي ماتا هئي جنهن جي دعا سان ڄام فيروز ڄائو هيو. جن بابت چيو وڃي ٿو ته اهي ٺٽي جي ويجهو "ماموئي" شهر ۾ رهندا هئا.
ڄام فيروز سان تعلق ڄام فيروز سنڌ جي سمان خاندان جو آخري حاڪم هيو. جڏهن ارغونن سنڌ تي حملو ڪيو تڏهن ماموئي فقيرن ڄام فيروز کي پنهنجي بيتن ذريعي سنڌ جي مستقبل ۽ ارغونن جي تسلط بابت اڳڪٿيون ڪيون هيون.
مشهور بيت (اڳڪٿيون) ماموئي فقيرن اصل ۾ ست بيت چيا هئا جن مان هر هڪ فقير هڪ هڪ بيت الڳ چيو هو. انهن بيتن ۾ ٺٽي جي بربادي ۽ ارغونن جي اچڻ جو اشارو هيو. انهن جو مشهور بيت آهي ته

هاڪ وهندو هاڪڙو پچندي بنڌ اروڙ
بهه مڇي ۽ لوڙهه وڃي سمي سامهون ٿيندو.

تاريخي پسمنظر
روايتن ۽ سرائي نبي بخش خان بلوچ جي ايڊٽ ٿيل تاريخ موجب ڄام
فيروز انهن فقيرن کي ناحق شهيد ڪرائڻ جي ڪوشش ڪئي هئي. جنهن کان پوءِ انهن سنڌ جي حڪومت جي خاتمي ۽ پرڏيهي راڪاس ارغونن ۽ منگولن جي اچڻ جي بد دعا ۽ اڳڪٿي ڪئي هئي سا پوري ٿي.
ڇو جو اهي اڳڪٿيون هنن فقيرن ڄام فيروز کي ٻڌايون هيون ۽ ڄام فيرز ڪاوڙ ۾ اچي ستن ئي فقيرن کي مارايو هيو!!!
اصل ۾ سنڌ جي سمان دور جي آخري زماني ۾ جڏهن ڄام فيروز جي 1508ع کان 1521ع تائين حڪومت ڪمزور ٿي وئي هئي. تڏهن ملڪ اندر سياسي انتشار وڌي ويو. انهيءَ ڪمزوري جو فائدو وٺندي پرڏيهي قوتون خاص ڪري ارغون ۽ منگول نسل جا لشڪر سنڌ ۾ داخل ٿيا ۽ اقتدار تي قبضو ڪيو. سمان دربار سان لاڳاپيل ست ماموئي يا ساموئي فقير جيڪي نجومي علم اڳڪٿين سبب وڏي عزت رکندا هئا ۽ خد به هندو سمان هيا. انهن اڳ ئي ملڪ جي زوال ۽ پرڏيهي حملا آورن جي اچڻ جا اشارا ڏنا هئا. جڏهن نئون اقتدار قائم ٿيو تڏهن اهي فقير جيڪي اڳوڻي نظام سان لاڳاپيل هئا ۽ ماڻهن ۾ اثر رکندا هئا نون حاڪمن (ارغونن) لاءِ قابلِ قبول نه رهيا ڇو جو انهن ساموئي فقيرن جون اڳڪٿيون ظاهر به ٿينديون ويون ۽ هنن فقيرن سنڌ لاء احتجاج ۾ به اهم ڪردار ادا ڪيو . نتيجي طور انهن کي ختم ڪيو ويو ۽ اهڙيءَ ريت اهي درويش پنهنجي دور جي سياسي تبديلين جو نشانو بڻيا. ماموئي فقيرن کي حيدر سنائي مهدوي لشڪر جي چڙهائي ڪري شهيد ڪيو ماموئي فقير سمان دور جا بزرگ هئا ۽ سندن پيشگوئيون بيت شاعري پڻ مشهور آهي. جڏهن مهدوي لشڪر سنڌ تي حملو ڪيو تڏهن سمن سان گڏ ماموئي بزرگن پڻ مهاڏو اٽڪايو ۽ انهن ڇڪرين ۾ 1540ع ڌاري مهدوي لشڪر جي اڳواڻي ڪندي حيدر سنائي ماموئي بزرگن مٿي ڪاهه ڪري ڪيترن ئي بزرگن کي ٻارن ٻچن سميت شهيد ڪري ڇڏيو. جڏهن ته ڪوڙيون تاريخون لکڻ وارا ڪوڙ مٿي ڪوڙ لکڻ ۾ مصروف آهن اسان جي نسلن کي ڪوڙ جي ستي پياري قاتلن جي پوڄا پاٺ ڪرائڻ ۾ پورا آهن.

ٺٽي بابت پيشنگوئيون

هڪهين ٻهين ٽهين ٺٺگر لڳي ماٺ

مڇي مي مٺا لنگهي ويئي لاٺ

مطلب وقت گذرڻ سان ٺٽي شهر ۾ خاموشي ڇانئجي ويندي مهاڻا مري ويندا ۽ شهر جي اها رونق باقي نه رهندي.

سنڌ جي تباهي بابت بيت

هاڪ وهندو هاڪڙو ڀڃندي ٻنڌ اروڙ

ٻهه مڇي ۽ لوڙه سمي ويندا سنگرا.

هن بيت ۾ هاڪڙو درياءُ جي ٻيهر وهڻ ۽ اروڙ وٽان ٻنڌ ٽٽڻ جي پيشنگوئي ڪيل آهي.

(ڪاري جبل بابت

ڪاري جبل ڪن جڏهن لڳندي لائي

تڏهن جهمپير جي جهر مڇي کائيندا ميهر

ماموئي فقيرن جا ناالا

روايتن موجب اهي ست فقير هئا

(1) ماموئي پهريون

(2) ماموئي ٻيو

(3) ماموئي ٽيون

اهڙي طرح ستن تائين ملن ٿا.

مزارون ۽ بيت.

ماموئي فقير ايترا به قديم نه آهن انهن جون مزارون اڄ به ٺٽي جي ويجهو ساموئي جي ٽڪريءَ تي موجود آهن جيڪو مڪلي جي قبرستان جو حصو آهي پر سندن اڳڪٿين وارا ڪجهه ئي بيت ملن ٿا.

(1) هاڪ وهندو هاڪڙو، پچندي ٻنڌ اروڙ
ٻـِـهه، مڇي ۽ لوڙهه، سمي ويندي سوڪڙي.

(2) وسي وسي آر، جڏهن وڃي ڦٽندو،
تڏهن ٻاروچاڻو ٻار، پنجن درمن وڪبو.

(3) ڪاري ڪاٻاري، جهيڙو لڳندو ڇهه پهر،
مـِـرمڇي ٻاري، سک وسندي سنڌڙي.

(4) مـِـرمڇي مـُـهاڙي، مرمڇي ڪهڙا پار،
هيٺن ڪاريون پوتيون، مٿن ڪارا وار.

(5) لڳندي لاڙان، سونڪو ٿيندو سـِـري ۾،
جڏهن ڪڏهن سنڌڙي، اڳوٽا وِٽاهه.

(6) نيرا گهوڙا ڏٻرا، اُتر ڪئون ايندا،
گهاگهريون گـَـسن تي، وراهي ويندا،
تهان پوءِ ٿيندا، طبل تاجاڻين جا.

(7) اڇي وهيجا ماڙهئا، ننگر جي آڌار،
پـُـراڻا پرار، نوان مَ اَڏج نجهرا.

(8) جان سمون تان سنڌڙي، جان نندو تان راڄ،
اهڙا ٿيندا اَڪارج، سمان چڙهيندا سنڌ کي.

(9) آڪڙن تي ڏيئا ٻرندا. مند نه وسندا مينهن،
سامهان ٿيندا سام کي، اهڙا ايندا ڏينهن.

(10) ڍال پنندي، ترار پنندي، پنندي ڪٽاري،
جاڇڪ پنڻ چڙهيندا، ايندي ٻـُـرين جي واري.

(11) ڪانيو ڪـُـڙڌر موررو، راگهو ٿيندو راءَ،
ڪاڪڙ ٿيندي ڪـَـڇـَـڙي، جاڙيجي هٿاءَ

(12) رَنون رڻ گـُـڙنئو، آرٿ آيري ڪنڌ،

مند چڏي مينهن وسندا، ٻدي آسو سنڌ.

(13) چڙهي وَڻ ڏار، ٽـڙ ويندا ٻنڌ جو،

جاڙيجا جـُـڙڏار، حق نه رهندو ڪن جو.

(14) ڪچرڙا کير پيئندا، ٽـُـگڙجندا تاجي،

وڏا ماٿهو وهي ويندا، پـُـڇندا پاجي.

(15) صبريئا صبر ڪجا، گولا کيئندا گيههُ،

پاٿاريئي، پچائبا جنهن جا ماءُ نـڪي پيءُ،

(16) ڪنوَرَ وڪٽندا ڪانيون، راءَ وڪٽندا گاهه،

ناٽي نياءُ وڪٽندا گٻي جُ هوندا وا.

(17) ساوا چڏيندا ساپٽون سچ چڏيندا سيٺ

برهمڻ پـُـٽڻ چڏيندا ڪندا جاڙيجا ويٺ.

(18) گول مـُـڪا ۾ سوپڙ ڪنا سوار رڻ طبقا،

اولا گهولا ني اوليا اي وچائيندا ٻنڪا.

(19) ساپٽي ۾ شرم ايندي پائيپٽي ۾ پـَـڙ،

ڪوسي پاٽيءَ ڪـُـڙم ۾ نه رهندي ڪنهن جي آڙ.

(20) ٻک ماٿهو سين پڙ ٿيندا، سياري ٻرجندا شينهن،

پيءُ ٻرجندا پـُـتڙي اهڙا ايندا ڏينهن.

(21) راءِ ٿيندا راڪاس ورتي سان وِروڌ

راٺيون چڏيندا رِيس ۾ ڦرندا پرائي شوڌ.

(22) ماڏوئي ٿيندو مقام سا پر ٿيندو شهر

گڏِ پتي ٿيندو گرگرا ڦرندو اُگهاڙي پير.

(23) ڏينهن ايندا ڏک جا اَن ڏلدن جي وير

1
هيءَ دنيا دوکو آ ، ڪو نه ڪنهن جو ساٿ
اڄ تنهنجو نالو آ ، سڀاڻي ٿيندو مٽ

2
جي دل اندر درد نه سو ڪهڙو انسان
سچو عشق جنين کي سي ئي سڄاڻ سڄاڻ

3
مومل ماڙيون مٽ راڻو رڻ ۾ رلجي ويو
سکيا سڀ وسري ويا ڏکين ڏينهن ڏسي ويو

4
سک نه ڪنهن سان ساٿ ڏئي ڏک سڀ سان گڏ هون
جيڪو سچو ساٿي آ سو رب پاڪ چون.

5
جنهن دل ۾ درد آ تنهن ۾ رب جو نور
بي دردن کان پري رهي سچن جو دستور.

6
ڪوڙا وعدا سڀ ويا وقت اچي ٿو کولي
سچو ماڻهو سو سڄاڻ جو ڏک ۾ ساڻهين هلي.

7
سچ جي واٽ سنهڙي ڪوڙا هلن هزار
جيڪو سچ تي قائم آ سو ئي اصل يار.

8
محبت سستي شيءِ نه نڪو راند تماشو
جنهن کي لڳي سو سڙي جيئن ڪاٺ ۾ باهه شو.

9
دل جي دنيا الڳ آ ٻاهر دنيا ذار
جيڪو اندر سچو آ سو ئي سچو يار.

🔟
وقت وڏو استاد آ سڀ کي ڏئي ٿو سيک
جيڪو سمجهي حال کي سو ئي آهي نيڪ.

1
اُپي آسمان ۾، تارا ثيندا تِر
مُلڪ ثيندا ويران، جڏهين ثيندو حشر

2
نه ڪو رهندو راڄ ۾، نه ڪو رهندو راڄ
آخر سڀ مٽي ثيندا، شاهه گدا سڀ ڪاڄ

3
درياهه سُڪندا سڀ، مڇي ويندي مري
وقت اهڙو ايندو، دنيا ثيندي خالي پري

4
جتي ڪلندا باغ سڀ، اتي ثيندي ويراني
وقت جي ڦيري سان، ختم ثيندي جواني

1
وقت ڦرندو ڦيرو، مٽي ثيندو هيٺ
جنهن وٽ ڪجهه نه هوندو، سو ئي ثيندو سيٺ

2
سونهون ثيندو سستو، مٽي ثيندي مول
دنيا جا سڀ سوداگر، رهجي ويندا ٿول

3
راجا ثيندا رول ۾، گدا ثيندا گادي
وقت جي هڪ ڦيري ۾، بدلبي هر بادي-

4

اوچن جا اوچا گھر، هيٺ ٿيندا هڪ ڏينهن
وقت جي عدالت ۾، نه هلندو ڪو فين

—

5

سمنڊ ٿيندا سڪا، درياهہ ٿيندا ريت
قدرت جي هڪ حڪم سان، بدلجي ويندي ريت

6

بادشاهہ ٿيندا خاڪ، فقير ٿيندا شاهہ
وقت جي هن چڪر ۾، سڀ ڪجھ رب جي راهہ

7

نه ڪو رهندو راڄ ۾، نه ڪو رهندو راڄ
آخر سڀ مٽي ٿيندا، شاهہ گدا سڀ ڪاڄ

1️⃣📜
هاڪ وهندو هاڪڙو...
پراڻو نظام ختم ٿيندو👉
نيون حالتون ۽ تبديليون ايندیون👉

2️⃣📜

نه ڪو رهندو راڄ ۾
نه بادشاهه رهندو نه غريب👉
سڀ آخر ختم ٿي ويندا👉

3️⃣📜

درياهه سُڪندا سڀ...
سُک ختم ڏک ۽ ڏڪار ايندو👉

4️⃣📜

راجا ٿيندا رول ۾...
وڏا ماڻهو هيٺ ٿيندا👉
غريب مٿي ايندا👉

5️⃣📜

سمنڊ ٿيندا سڪا...
وڏيون شيون به ختم ٿي سگهن ٿيون👉

6️⃣📜

بادشاه ٿيندا خاڪ...
سڀ انسان آخر مٽي آهن👉
ڪو به وڏو ناهي👉

7️⃣📜

اُڀ ۾ ٿيندا اهڃاڻ...
نشانيون ظاهر ٿينديون👉
سمان راڄ ختم ڪرڻ لاءِ پرڏيهي لٽيرا ايندا👉

✅ سادي ڳالهه

سڀ بيت ٻڌائن ٿا ته وقت بدلجندو سمان ختم ٿيندا نوان حڪمران ايندا.

📜 ماموئي فقير بابت خاص نڪتا

1️⃣ "هاڪڙو" صرف درياهه ناهي.
👈اهو صرف درياهه نه پر **پراڻي تهذيب ۽ خوشحالي** جي علامت پڻ آهي
مطلب سڄي سمان نظام جي تبديلي.

2️⃣ اروڙ جو ذڪر تمام اهم آهي.
👈اروڙ پراڻي سنڌ جي وڏي گادي هئي
ان جو بند ٽٽڻ = پراڻي حڪمراني جو خاتمو.

3️⃣ بيت صرف سياسي نه روحاني به آهن.
👈صرف جنگ يا ارغونن جو ذڪر نه
پر انسان جي غرور دنيا، ۽ وقت جي طاقت تي زور.

4️⃣ **"ستن فقيرن" جو عدد علامتي به آهي.**
👈لازمي ناهي ته صحيح 7 ماڻهو هجن
ڪڏهن ڪڏهن "ست" مڪمل هجڻ ۽ (ڪمال) جي نشاني به هوندي آهي.

5️⃣ **هنن فقيرن کي وقت دور جي حالتن جي پرک ۽ سڃاڻپ هئي.**
👈اهي فقير اصل ۾ حالتون سمجهي رهيا هئا.
ان ڪري انهن جون ڳالهيون پوءِ سچ لڳيون.

🧠 وڏو نڪتو (سمجهڻ وارو)

👈ماموئي فقيرن جا بيت = **تاريخ + علامت + روحانيت + سياست** جو ميلاپ آهن.

جيڪو اڳواٽ سچ ٻڌائي اهو اڪثر تڪليف ۾ اچي ويندو آهي.

جڏهن ارغون آيا

👈 ته انهن لاءِ به اهي فقير اثر وارا ۽ خطرناڪ هئا. اهڙيءَ طرح ستن ئي فقيرن جو انت ٿيو.

📚 ڪتاب ماموئي فقير

سنڌ جي اصل تاريخ ۽ حقيقت

ليکڪ: ڄام ارمان پليجو تاجاڻي

📄 Copyright Page

📜 License

⚠️ نوٽ

هن ڪتاب ۾ شامل مواد تاريخي روايتي ۽ تحقيقي ذريعن تي ٻڌل آهي.

مقصد سنڌ جي تاريخ ۽ فڪر کي عام ڪرڻ آهي نه ڪي ڪنهن خاص راءِ کي حتمي ثابت ڪرڻ.

📧 رابطي لاءِ

Email: saleemsamoo786@gmail.com

📘 Back Cover Text

هي ڪتاب ماموئي فقيرن سنڌ جي انهن درويشن بابت آهي جن پنهنجي بيتن ۾ وقت جي حالتن سماج جي تبديلي ۽ ايندڙ دور جي اشارن کي بيان ڪيو. هن ڪتاب ۾ سندن هٿ آيل ڪجھ بيت انهن جي معنيٰ ۽ سنڌ جي سمان دور کان ارغون دور تائين جي تاريخي پسمنظر کي سادي ۽ سمجھ ۾ ايندڙ انداز ۾ پيش ڪيو ويو آهي. هي ڪتاب هر ان پڙهندڙ لاءِ آهي جيڪو سنڌ جي اصل تاريخ فڪر ۽ روحانيت کي سمجھڻ چاهي ٿو.